

O Hurbanovom portréte z pozvánok

Na pozvánkach, plagáte i na inom prezentačnom a propagačnom materiáli Hurbanových slávností v Beckove je zobrazený Jozef Miloslav Hurban na historickej podobizni, ktorá je v origináli dagerotypom z roku 1849. Voľba tohto Hurbanovho portrétu spomedzi iných, možno pôsobivejších výtvarných pamiatok zobrazujúcich mladého Hurbana, nebola iste náhodná. Tento dagerotyp je totiž najstaršia fotografická podobizeň, na ktorej je Hurban z mladších rokov zobrazený samostatne. Dôležitá je aj odborníkmi prezentovaná pravda, že miera autenticity je pri fotografii vždy vyššia ako pri stvárnení prostredníctvom výtvarného diela. A tento dagerotypický snímok to dokonale potvrdzuje. Na žiadnom inom portréte nie je Hurban v mladšom veku taký „skutočný“ ako na tejto dagerotypickej pamiatke. Prostredníctvom nej sa nám ponúka jedinečný a pravdivý pohľad na 32-ročného Hurbana ako na muža práve prebiehajúcej revolúcie.

Hoci sme zdôvodnili, prečo sa tento dagerotyp stal takpovediac logom Hurbanových osláv v Beckove, je potrebné vysvetliť ešte jednu skutočnosť. Hurban na našich propagačných materiáloch je oproti originálu stranovo prevrátený – zrkadlový. Nie je to však z dôvodu neopatrnosti pri zalamovaní, alebo zámerom grafika. Keď sa pozrieme na Hurbana z našej pozvánky či plagátu trocha detailnejšie, nezistujeme žiadne veľké nezrovnalosti. Inak je to s dagerotypickým originálom, pri ňom nám hneď dva detaily prezrádzajú, že s dagerotypickým Hurbanom nie je všetko v poriadku. Prvým detailom je Hurbanov účes. Z neskorších Hurbanových fotografií vieme, že pútec vo vlasoch si Hurban robil vždy na ľavej strane. Veď bol pravák, a teda sa česal tak, ako praváci sa zvyknú česať – zľava doprava. No a na dagerotype má pútec na pravej strane účesu. Podobne je to i s druhým detailom – prsteňom. Sediaci Hurban priam demonštratívne dáva vyniknúť veľkému prsteňu, ktorý má na portrétoch beckovského propagačného materiálu na ukazováku ľavej ruky. Na origináli má prsteň na pravej ruke, čo je, samozrejme, proti logike, lebo prstene sa zvykli nosiť vždy na ľavej ruke a nosil ich tak aj Hurban. Je teda namieste konštatovať, že dagerotypický portrét J.M. Hurbana, ale aj iné snímky jednej z najstarších fotografických techník – dagerotypie, sú charakteristické svojim zrkadlovým efektom, pretože sú stranovo prevrátené.

Vysvetlenie je pomerne jednoduché. Každý fotoaparát, dagerotypický alebo ten najnovší digitálny, pozostáva z dvoch hlavných častí – z fotografického objektívu, ktorého hlavná funkcia spočíva v zobrazovaní fotografovaného objektu v jeho obrazovom ohnisku a média,

ktoré je schopné tento obraz chemicky, alebo elektronicky uchovať. Zákony optiky spôsobujú, že na médiu sa nám zobrazuje obraz fotografovaného objektu vertikálne i horizontálne prevrátený. Výsledkom je, že zobrazený predmet je „dole hlavou“, teda otočený o 180°, ale zároveň je aj stranovo prevrátený – zrkadlový. Nežiaduci zrkadlový efekt odstránilo objavenie negatívu a následné zavedenie dvojfázového princípu tvorby fotografie negatív – pozitív, čo je vlastne technika klasickej fotografie, ktorá dominovala vo fotografických technikách viac ako 150 rokov. Vertikálne, ani horizontálne otočenie obrázku už vôbec nie je problémom pre súčasnú digitálnu techniku, pretože je schopná hneď po nasnímaní obraz správne orientovať a ukladať do pamäťového média. Dagerotypia si však so zrkadlovým efektom poradiť nedokázala. Celý proces vytvorenia dagerotypu, či už vo vnútri fotoaparátu, alebo mimo neho, sa totiž uskutočňoval len na jedinom médiu – na striebornej, alebo postriebrenej medenej doštičke s emulziou citlivou na svetlo. Ak teda máme pred sebou napr. spomínaný dagerotyp J.M. Hurbana, tak sa pozeráme na podobizeň, ktorú vykreslil na dagerotypickú dosku prostredníctvom objektívu priamo sám sediaci Hurban. Po exponovaní už obrázok zostal z hľadiska vyobrazenia nemenný a na rozdiel od klasickej fotografie neprešiel žiadnou korekciou. Dagerotypický snímok je síce veľmi kvalitný, no vzhľadom k zobrazovanej realite je zároveň aj v určitom zmysle nepravdivý, pretože je stranovo prevrátený – zrkadlový. Fotograf s hotovým dagerotypom mohol urobiť len to, že snímok postavil „z hlavy na nohy“, teda otočil ho o 180°, a tak ho zaranžoval. So zrkadlovým efektom si poradiť nemohol.

Zrkadlovým neduhom trpí aj najznámejší dagerotyp zo štúrovského obdobia – slovenské vyslanectvo z roku 1849. Na ňom sú všetci štúrovci zobrazení zrkadlovo, vrátane Hurbana a tiež i samotného Štúra. Možno nás prekvapí, ako je možné, aby sa táto zrkadlová chyba tolerovala pri tak častom publikovaní. Môže za to Hurbanov syn Svetozár Hurban Vajanský. V roku 1899 dal z dagerotypu vyhotoviť fotografiu pri príležitosti 50. výročia slovenského vyslanectva cisárovi. Ale ani autor tejto fotografie, ani Vajanský neriešili zrkadlový problém originálu a obrázok zostal aj po fotografickom reprodukování stranovo prevrátený. Tolerovanie zrkadlového zobrazenia dagerotypických podobizní J.M. Hurbana výrazne ovplyvnilo autorov Hurbanových portrétov, búst či pamätníkov. Tak máme napr. zrkadlového Hurbana na pomníku v novomestskom parku a stranovo obrátený Hurban je aj súčasťou pamätníka národných buditeľov – Ľ. Štúra, J. M. Hurbana a M. M. Hodžu v Trenčíne.

Zrkadlovým pútcom v účese sa prezentuje Hurban aj na známom obraze Andreja Kováčika z roku 1925 „Návšteva Štúra, Hurbana a Hodžu u Jána Holého na Dobrej Vode v júli 1843“.

Hurban na beckovských pozvánkach a propagačnom materiáli, hoci bol fotografovaný dagerotypickým aparátom, je v skutočnom zobrazení, teda správne stranovo orientovaný. Podčiarknutím významu správnej interpretácie vzácnej dagerotypickej pamiatky je aj olejomalba „opravdivého Hurbana“ Mgr. Zdenky Hešterovej PhD., ktorá bude po prvý raz prezentovaná v priestoroch Kultúrneho domu v Beckove počas Hurbanových osláv. Na olejomalbe síce vidíme podobizeň Hurbana z dagerotypie, no farebnosť obrázku a odstránenie zrkadlového efektu robí mladého Hurbana ešte sugestívnejším a pravdivejším.

PhDr. Jozef Karlík

